

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Paweł Ariel Ukielski

2. Posiadane dyplomy stopnie naukowe/artystyczne

Magister, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, rozprawa magisterska pt. *Blok radziecki wobec „Solidarności” sierpień 1980 – grudzień 1981*, promotor: prof. dr hab. Wojciech Roszkowski, 1999;

Doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, rozprawa doktorska pt. *Rola czeskich i słowackich elit politycznych w procesie podziału Czecho-Słowacji (1989-1992)*, promotor: prof. dr hab. Wojciech Roszkowski, 2006.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

Od 1999 – Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk

4. Wskazane osiągnięcia wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a. tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego

Jednotematyczny cykl artykułów pod tytułem: **Polityka zagraniczna a przemiany polityczne w krajach Grupy Wyszehradzkiej po 1989 roku.**

b. (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa)

1. Ukielski P., *Czechy*, w: Kofman J., Roszkowski W. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2003, ISP PAN, Warszawa 2006, s. 87-96, kalendarium s. 307-316;
2. Ukielski P., *Czechy*, w: Kofman J., Roszkowski W., Gubrynowicz A. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2004, ISP PAN, Warszawa 2007, s. 97-108, kalendarium s. 329-334;
3. Ukielski P., *Czechy*, w: Kofman J., Roszkowski W., Gubrynowicz A. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2005, ISP PAN, Warszawa 2008, s. 87-98, kalendarium s. 315-323;
4. Ukielski P., *Czechy*, w: Kofman J., Roszkowski W., Gubrynowicz A. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2006, ISP PAN, Warszawa 2009, s. 89-104, kalendarium s. 339-347;
5. Ukielski P., *Czechy*, w: Kofman J., Roszkowski W., Ukielski P. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2007, ISP PAN, Warszawa 2009, s. 123-138, kalendarium s. 379-387;
6. Ukielski P., *Czechy*, w: Kofman J., Roszkowski W., Ukielski P. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2008, ISP PAN, Warszawa 2010, s. 121-134, kalendarium s. 445-453;
7. Ukielski P., *Czechy*, w: Kofman J., Roszkowski W., Ukielski P. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2009, ISP PAN, Warszawa 2012, s. 123-138, kalendarium s. 389-394;
8. Ukielski P., *Słowacja*, w: Kofman J., Roszkowski W. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2003, ISP PAN, Warszawa 2006, s. 217-226, kalendarium s. 407-416;
9. Ukielski P., *Słowacja*, w: Kofman J., Roszkowski W., Gubrynowicz A. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2004, ISP PAN, Warszawa 2007, s. 247-260, kalendarium s. 391-396;
10. Ukielski P., *Słowacja*, w: Kofman J., Roszkowski W., Gubrynowicz A. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2005, ISP PAN, Warszawa 2008, s. 235-248, kalendarium s. 373-379;
11. Ukielski P., *Słowacja*, w: Kofman J., Roszkowski W., Gubrynowicz A. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2006, ISP PAN, Warszawa 2009, s. 253-268, kalendarium s. 411-418;

12. Ukielski P., *Słowacja*, w: Kofman J., Roszkowski W., Ukielski P. (red.), *Europa Środkowo-Wschodnia 2007*, ISP PAN, Warszawa 2009, s. 297-308, kalendarium s. 445-450;
13. Ukielski P., *Słowacja*, w: Kofman J., Roszkowski W., Ukielski P. (red.), *Europa Środkowo-Wschodnia 2008*, ISP PAN, Warszawa 2010, s. 345-358, kalendarium s. 503-508;
14. Ukielski P., *Słowacja*, w: Kofman J., Roszkowski W., Ukielski P. (red.), *Europa Środkowo-Wschodnia 2009*, ISP PAN, Warszawa 2012, s. 297-308, kalendarium s. 447-451;
15. Ukielski P., *Republika Czeska - pięć lat w Unii Europejskiej*, w: Pierwsza pięciolatka. Małe państwa Europy Środkowo-Wschodniej w Unii Europejskiej, Żelichowski R. [red.], ISP PAN, Warszawa 2010, s. 86-101;
16. Ukielski P., *Słowacja w regionie – współpraca w ramach Grupy Wyszehradzkiej*, w: *Stosunki polsko-czesko-słowackie 1918-2005*, Gmitruk J., Stawarz A. [red.], Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2006, s. 197-210;
17. Ukielski P., *Cooperación regional en el Marco del Grupo de Visegrado*, w: „Lamusa”, nr 5/2006, s. 99-114;
18. Ukielski P., *Differing Paths to NATO in the Visegrad Group: The Case of Slovakia*, w: *Towards a New Europe: Identity, Economics, Institutions, Different Experiences*, Tonini A. [ed.], University of Florence, Florence 2006, s. 133-146;
19. Ukielski P., *Polska-Czechy. Sojusz strategiczny?*, w: „Międzynarodowy Przegląd Polityczny”, nr 4(20)/2007, s. 230-234;
20. Ukielski P., *Pogłębianie integracji a polskie i czeskie interesy narodowe*, w: *Bezplodny sojusz? Polska i Czechy w Unii Europejskiej*, Krutilek O., Wołek A. [red.], Ośrodek Myśli Politycznej, Centrum pro studium demokracji a kultury, Kraków-Brno 2011, s. 31-40;
21. Ukielski P., *Polska pozycja w Unii Europejskiej a relacje Polski z Czechami, Słowacją i Węgrami*, w: *Rzeczpospolita na arenie międzynarodowej. Idee i praktyczne dylematy polityki zagranicznej*, Kloczkowski J., Żukowski T. [red.], Kancelaria Prezydenta RP, Ośrodek Myśli Politycznej, Warszawa-Kraków, 2010, s. 349-366;
22. Ukielski P., *Polskie interesy w Unii Europejskiej - w poszukiwaniu sojuszników*, w: *Polska w grze międzynarodowej. Geopolityka i sprawy wewnętrzne*, Kloczkowski J. [red.], Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2010, s. 145-158;
23. Ukielski P., *Transformacja ustrojowa w Polsce i państwach wyszehradzkich po 1989 r. Szkic porównawczy*, w: *Spółczesność Polski północno-wschodniej wobec przemian ustrojowych 1989 roku*, Markiewicz M., Pyżewska A. [red.], Instytut Pamięci Narodowej, Białystok 2014, s. 17-37;

24. Ukielski P., Kowal P., *Ćwierć wieku polskiej polityki zagranicznej (1989-2014)*, w: Horyzonty Polityki, vol. 5, no. 11, 2014, s. 31-50 (*mój wkład w powstanie tej pracy polegał na autorstwie połowy artykułu. Mój udział procentowy szacuję na 50%*).

c. *omówienie celu naukowego/artystycznego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania*

Zagadnienia związane z państwami należącymi do Grupy Wyszehradzkiej, a zatem „twardego jądra” Europy Środkowej, zaprzętają mnie od początku pracy naukowej w 1999 roku. Od początku swoich badań naukowych szczególną uwagę poświęcałem wydarzeniom w polityce wewnętrznej oraz polityce zagranicznej Czech i Słowacji, czego efektem była praca doktorska analizująca rolę elit politycznych w procesie podziału Czecho-Słowacji, wydana następnie jako monografia *Aksamitny rozwód*. Najlepszy i najbardziej uznany czeski historyk zajmujący się kwestią podziału Czechosłowacji, Jan Rychlík, we wstępie do swojej monografii „Rozdělení Česko-Slovenska 1989-1992” poświęcił akapit omówieniu mojej publikacji:

Praca polskiego historyka i politologa, Pawła Ukielskiego pod tytułem „Aksamitny rozwód” skupia się na roli elit politycznych. Książka miała przede wszystkim przybliżyć Polakom okoliczności pokojowego rozdzielenia Czechosłowacji. Autor widzi bezpośrednią przyczynę podziału w roku 1992 w niemożności czeskich i słowackich rządzących elit znalezienia jakiegoś obustronnie możliwego do zaakceptowania i ówczesnie realnego i funkcjonalnego rozwiązania ułożenia kształtu wspólnego państwa.

Naturalną kontynuacją tych zainteresowań były badania prowadzone w kolejnych latach po obronie doktoratu, ich owocem jest jednotematyczny cykl artykułów poświęcony analizie polityki zagranicznej państw Grupy Wyszehradzkiej w kontekście przemian politycznych zachodzących w nich po 1989 roku. W tym celu poddane analizie zostały zarówno dynamika przemian na wewnętrznych scenach politycznych, relacje bilateralne oraz multilateralne poszczególnych państw Grupy oraz funkcjonowanie Grupy Wyszehradzkiej jako całości.

Przedstawiony wykaz publikacji należy podzielić na dwie części. Pierwsza, obejmująca 14 pozycji, składa się z rocznych analiz scen politycznych Czech i Słowacji w latach 2003-2009. Prowadzone na łamach rocznika „Europa Środkowo-Wschodnia” cykliczne prace analityczne dotyczyły polityki wewnętrznej, polityki zagranicznej oraz gospodarki poszczególnych państw. Każda praca poprzedzona była pogłębioną kwerendą źródłową, wykorzystaniem materiałów informacyjnych jak i analitycznych, dotyczących najważniejszych wydarzeń i procesów w obu tych krajach. Teksty za 2003 rok zostały opublikowane bez przypisów, gdyż taka była ówczesna forma rocznika, niemniej powstały z wykorzystaniem tego samego pełnego aparatu naukowego, co artykuły następne. Od rocznika 2004 formuła zmieniła się i kolejne analizy opatrzone są przypisami.

Coroczna analiza zmian na scenach politycznych Czech i Słowacji (rozpoczęta przeze mnie przed obroną doktoratu, od zamieszczenia tekstów w roczniku „Europa Środkowo-Wschodnia 1997-1998”) pozwoliła na śledzenie ich dynamiki na bieżąco, z roku na rok, jednocześnie stosunkowo długi okres ich sporządzania dał możliwość obserwowania ich w dłuższej i szerszej perspektywie. Dzięki temu udało się uchwycić długofalowe trendy w polityce wewnętrznej i zagranicznej obu tych państw. Do najważniejszych z nich zaliczyłbym narastanie kryzysu na czeskiej scenie politycznej, co powoduje jej rosnącą niestabilność, upadek kolejnych hegemonów słowackiej sceny politycznej – HZDS i SDKÚ oraz wzrost znaczenia partii Smer a także zmiany w polityce zagranicznej obu sukcesorów Czechosłowacji, wynikające głównie z wejścia w fazę poszukiwania celów strategicznych po osiągnięciu dotychczasowych (wejścia do UE i NATO). Analizy te pozwoliły na opracowanie bardziej syntetycznych prac i wyciąganie bardziej ogólnych wniosków prezentowanych w pozostałych 10 artykułach składających się na cykl.

Pierwszy z nich jest syntetycznym omówieniem czeskiej sceny politycznej w pierwszych pięciu latach członkostwa w Unii Europejskiej. Główny nacisk położony został na dwa kluczowe w kontekście unijnym wydarzenia – negocjacje Traktatu Lizbońskiego oraz czeską prezydencję w Radzie UE. Oba te wydarzenia i działania Pragi z nimi związane, dowodziły tezy, że Republika Czeska nie zadowoliliła się statusem członka Unii, lecz podjęła wysiłki, by w jej ramach uzyskać jak najsilniejszą pozycję, która umożliwiłaby wywieranie realnego wpływu na kierunki rozwoju oraz kształt polityki prowadzonej przez Brukselę. O ile

początkowo efekty były pozytywne, „czarny PR” połączony z niezwykle trudnymi warunkami na scenie międzynarodowej (rosyjsko-ukraiński kryzys gazowy i wojna w Strefie Gazy) oraz realnymi błędami popełnionymi podczas sprawowania prezydencji, przystąpienia osiągnięcia i bardzo negatywnie wpłynęły na wizerunek Pragi.

Kolejne dwa omawiane artykuły poświęcone zostały analizie współpracy wyszehradzkiej od jej początków aż do dnia ich publikacji. Wprowadzona w nich została periodyzacja kooperacji, pozwalająca na uporządkowanie metodologicznej wiedzy na jej temat: 1. „obietujące początki” 1991-1992; 2. „załamanie współpracy” 1993-1998; 3. „ponowne ożywienie” 1999-2004; 4. „poszukiwanie nowej formuły” 2004-. Oba teksty ułożone są w ten sam sposób, chronologicznie poddają w nich analizie kolejne fazy współpracy, przedstawiając przyczyny swoistej „sinusoidy” w działalności Grupy Wyszehradzkiej.

Pierwszy okres, naznaczony dość spektakularnymi sukcesami (jak rozwiązanie RWPG i Układu Warszawskiego, powołanie do życia CEFTA czy wytworzenie „marki” wyszehradzkiej) miał swoje korzenie we współpracy intelektualistów i opozycjonistów w latach 1980. oraz wspólnej potrzebie pozbycia się resztek sowieckiej dominacji i dążenia do integracji ze strukturami euroatlantyckimi. U podstaw załamania współpracy na przełomie lat 1992/1993 leżały z kolei: czeska polityka zagraniczna po podziale federacji, słowacka polityka zagraniczna i wewnętrzna po podziale Czechosłowacji (związana z postacią Vladimíra Mečiara), przeniesienie współpracy gospodarczej na forum CEFTA oraz decyzja podjęta na szczycie Wspólnoty Europejskiej o indywidualnym rozpatrywaniu kandydatur do członkostwa. Kolejne ożywienie, datujące się na przełom lat 1998/1999, wiąże się z kolei ze zmianami politycznymi w Czechach i na Słowacji i idącą za nimi zmianą polityki zagranicznej Pragi i Bratysławy, zaproszeniem pierwszych trzech krajów do NATO oraz – co najważniejsze – niezaproszeniem do Paktu Słowacji, co w połączeniu z radykalnym zwrotem w jej polityce zagranicznej zaowocowało bardzo silnym wsparciem pozostałej trójki dla Bratysławy. Okres ten zakończył się wraz z ostateczną realizacją podstawowych celów, a zatem, gdy wszystkie cztery kraje stały się pełnoprawnymi członkami UE i NATO w 2004. Od tego momentu rozpoczął się okres czwarty, cechujący się głównie poszukiwaniem politycznego celu istnienia Grupy oraz przesuwaniami współpracy na poziomy niższe.

Prace nad Grupą Wyszehradzką mają swoje miejsce w moich zainteresowaniach także poza wspomnianymi artykułami – współpraca była przedmiotem licznych drobniejszych analiz (również bieżących) i elementem innych artykułów oraz prezentacji na wielu konferencjach i panelach dyskusyjnych. Efektem Kontynuacji badań jest powstająca obecnie monografia „Miejsce Grupy Wyszehradzkiej w polityce zagranicznej jej członków 1991-2016”. Jej główną tezą jest stwierdzenie, że współpraca wyszehradzka nigdy nie była dla członków Grupy pierwszoplanowa, co spowodowało, że nie była w stanie przekształcić się w trwały sojusz polityczny. W ramach kwerend zgromadzony został już materiał źródłowy i publikacje, przeprowadziłem również kilkanaście wywiadów z kluczowymi politykami z wszystkich czterech państw.

Kolejny artykuł pośrednio także został poświęcony współpracy wyszehradzkiej – analizuje wyboistą drogę Słowacji do członkostwa w NATO. Kontekst Grupy Wyszehradzkiej, wobec wspomnianych wyżej wysiłków pozostałej trójki na rzecz wsparcia aspiracji Bratysławy, jest wiodącym czynnikiem w niniejszym tekście. Podobna jest periodyzacja (1989-1993; 1993-1994; 1994-1998 i 1998-2002), choć można zauważyć pewne różnice – data początkowa związana jest z momentem upadku komunizmu, zaś okres 1993-1994 został wyróżniony ze względu na odmienną specyfikę pierwszego rządu Vladimíra Mečiara i gabinetu Jozefa Moravčika w początkowej fazie istnienia niepodległej Słowacji niż drugiego rządu Mečiara. To właśnie ów trzeci okres, zwany przez publicystów „mečiaryzmem”, spowodował słowackie problemy na drodze do Paktu i brak zaproszenia do akcesji na szczycie w Madrycie w 1997, na którym zaproszone zostały pozostałe kraje wyszehradzkie. Ostatni okres (decydujący dla ostatecznego sukcesu, jakim było zaproszenie Słowacji do NATO w 2002) poddany został analizie na czterech poziomach: polityki wewnętrznej, dyplomacji, kwestii wojskowych oraz wsparcia wyszehradzkiego, co ukazało, że współgranie posunięć w tych czterech obszarach zaowocowało członkostwem w Pakcie. Jednocześnie działania Budapesztu, Pragi i Warszawy na rzecz słowackiego członkostwa w NATO stanowią przykład najbardziej wyrazistej i zdeterminowanej współpracy na poziomie strategicznym w ramach Grupy.

Kolejne cztery teksty poświęcone są bilateralnym relacjom Polski w regionie, choć siłą rzeczy nie pomijają również komponentu multilateralnego, wyszehradzkiego. W największym

stopniu analizie poddane zostały w nich stosunki dwustronne z Czechami, najbardziej dynamiczne i zmienne w czasie, przynajmniej na przestrzeni ostatnich 10-12 lat. Pierwsze dwa z tych artykułów poświęcone zostały wyłącznie relacjom Warszawy z Pragą, przy czym drugi z nich koncentruje się na kontekście unijnym i możliwościach oddziaływania na procesy wewnątrz UE. Kolejne dwa analizują możliwości Polski na arenie środkowoeuropejskiej – na ile mogła/może się ona stać liderem z prawdziwego zdarzenia, na ile zaś jest „za duża” (na równorzędną współpracę) i „za mała” (na przewodzenie) jednocześnie. Najistotniejszą konkluzją, zawartą w ostatnim z przywołanych czterech tekstów jest stwierdzenie, iż aby zostać środkowoeuropejskim liderem, Polska musiałaby zainwestować bardzo wiele i cierpliwie, wykazać się wizją i determinacją – wówczas szanse na przewodzenie całemu regionowi byłyby realne. Jednocześnie jednak próba taka nie została nigdy długofalowo podjęta, a – wychodząc poza tezy zawarte w owym artykule (który powstał parę lat temu) – obecnie sytuacja międzynarodowa znacznie mniej sprzyja realizacji tego scenariusza.

Ostatnie dwa prezentowane teksty są najbardziej syntetyczne i obejmują najbardziej obszerne obszary tematyczne. Pierwszy jest skondensowaną próbą komparatystycznej analizy przemian ustrojowych w krajach wszechradzkich po 1989. Zostały one porównane na trzech podstawowych polach: gospodarczym, polityki wewnętrznej i zagranicznej, co poprzedzone zostało porównaniem sytuacji startowej w momencie upadku systemu komunistycznego. Analiza przemian gospodarczych prowadzi do konkluzji, że – pamiętając, iż mowa o państwach, które poradziły sobie relatywnie najlepiej z transformacją – lepsze wyniki osiągnęły kraje, które zdecydowały się na radykalną reformę, zaś te, które podjęły decyzję o powolnym i ewolucyjnym przejściu do gospodarki wolnorynkowej, napotkały więcej kłopotów. Porównanie procesu tworzenia scen politycznych również ukazuje wiele podobieństw, jednak przy znaczących różnicach – szczególny przypadek stanowią Węgry, gdzie zabrakło okresu funkcjonowania potężnego ruchu społecznego (jak „Solidarność”, Forum Obywatelskie czy Społeczeństwo Przeciw Przemocy), zaś system partyjny zaczął się kształtować już w ostatnich dwóch latach reżimu Kádára. Specyfiką Czech z kolei jest istnienie niepostkomunistycznej socjaldemokracji. Różnice można odnotować również w stabilności systemu partyjnego – od najbardziej stabilnego na Węgrzech, po najmniej – na Słowacji. Najmniej znaczących różnic dotyczyło polityki zagranicznej wobec w miarę jednoznacznego (oprócz okresu „mečiarizmu” na Słowacji) wektora zachodniego,

przynajmniej do momentu osiągnięcia celów strategicznych (członkostwa w NATO i UE). Dopiero wówczas pojawiają się bardziej widoczne różnice, wynikające jednak bardziej z niepewności i braku jasno wytyczonych celów długofalowych poszczególnych państw niż z klarownej wizji polityki zagranicznej.

Ostatni artykuł stanowi podsumowanie ćwierćwiecza polskiej polityki zagranicznej po odzyskaniu suwerenności w 1989 i został napisany wraz z Pawłem Kowalem. Wprowadzona została w nim periodyzacja – podział na pięć okresów („Niepewność” – 1989-1992/1993; „Aspiracje” – 1992/1993-1999; „Dojrzewanie” – 1999-2004; „Rekonstrukcja” – 2004-2007/2008; „Mały Realizm” – 2007/2008-2014), wyznaczonych czytelnymi cezurami. Przedstawione zostały w nim tezy o ewolucyjnym charakterze przemiany w polskiej polityce zagranicznej po upadku komunizmu, o powszechnej zgodzie politycznej przed akcesją do UE i NATO, a także o rosnącym wpływie polityki wewnętrznej na stosunek poszczególnych ugrupowań do polityki zagranicznej w ostatnich dwóch okresach. Cezurą zamykającą ćwierćwiecze i otwierającą kolejny, szósty okres w dziejach polskiej dyplomacji po 1989 jest rosyjska agresja na Ukrainę, stawiająca nowe, być może najpoważniejsze od 1989, wyzwania przed Polską.

Podsumowując, prezentowany jednotematyczny cykl artykułów *Polityka zagraniczna a przemiany polityczne w krajach Grupy Wyszehradzkiej po 1989 roku* w sposób wielowątkowy i na różnych poziomach analizuje ważny dla polskiego odbiorcy temat związany z najbliższym otoczeniem Rzeczypospolitej. Prezentuje przemiany ustrojowe po upadku komunizmu w krajach wyszehradzkich, poddaje analizie politykę zagraniczną poszczególnych jej członków, zarówno w relacjach bilateralnych jak i multilateralnych, na poziomie całej Grupy Wyszehradzkiej. Wyniki szczegółowych studiów prezentowane są następnie w bardziej syntetycznych ujęciach, pozwalających na całościowe spojrzenie na dane zagadnienie – czy to w przypadku współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej, czy transformacji w ujęciu komparatystycznym, czy też polskiej polityki zagranicznej.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

Zainteresowania naukowe, których efektem jest omówiony powyżej jednotematyczny cykl artykułów, znajdują swoje rozszerzenie w pozostałych pracach. Najważniejszym osiągnięciem naukowym nie wchodzącym w skład cyklu, choć częściowo bazującym na ustaleniach poczynionych w trakcie badań nad transformacją i polityką zagraniczną państw wyszehradzkich jest współautorstwo monografii „1989 – Jesień Narodów”. Książka ta, wydana w Polsce w 2009 roku, ma również swój wymiar międzynarodowy – została znacząco poszerzona (o rozdział poświęcony Polsce, nieobecny w pierwotnym wydaniu na rynek nad Wisłą) i wydana w językach: rumuńskim (2013) oraz węgierskim (2014). Obecnie jest ona tłumaczona na język angielski, prowadzone są także rozmowy o ewentualnym drugim (już poszerzonym) wydaniu w języku polskim. Podkreślić w tym miejscu należy, że wszystkie dotychczasowe wydania trafiły na szeroki rynek książkowy, zaś wydawnictwa podejmowały decyzję o publikacji licząc na komercyjny potencjał tytułu, tematu i ujęcia. Wydaniom tym towarzyszyły spotkania dyskusyjne wokół książki: w Polsce (Warszawa), Rumunii (Bukareszt, Cluj, Turda, Suczawa), Mołdawii (Kiszyniów) oraz na Węgrzech (3 w Budapeszcie oraz jedno w Pecs), wszędzie spotkała się z bardzo pozytywnym przyjęciem oraz pochlebnyymi recenzjami.

Monografia ta składa się ze wstępu (mojego autorstwa), wprowadzenia (mojego współautorstwa), pięciu rozdziałów poświęconych poszczególnym państwom (Węgry, NRD, Czechosłowacja – moje autorstwo, Rumunia i Bułgaria) oraz zakończenia (mojego autorstwa). W wersjach obcojęzycznych dodatkowy rozdział, którego jestem współautorem, poświęcony jest Polsce. Książka poświęcona jest upadkowi komunizmu w Europie Środkowej w perspektywie porównawczej. Każdy rozdział podzielony jest na trzy zasadnicze części – ostatnie lata reżimu, procesy zachodzące w krytycznym roku 1989 oraz spojrzenie na dziedzictwo komunizmu z perspektywy lat. Główną tezę prezentowaną przez autorów monografii jest dominujące znaczenie czynnika ekonomicznego w procesie demontażu systemu i rozpadu imperium sowieckiego.

Państwa Grupy Wyszehradzkiej, mimo że zajmują zdecydowaną większość czasu poświęcanego przeze mnie na pracę naukową, nie stanowią jedyne go przedmiotu moich

zainteresowań badawczych. Drugim istotnym polem, które staram się eksplorować stanowią zagadnienia związane z polityką historyczną/polityką pamięci oraz ich wpływem na kształtowanie tożsamości narodowej. Kwestie te weszły w orbitę moich zainteresowań w sposób naturalny, wraz z pracą nad utworzeniem, a następnie współprowadzeniem Muzeum Powstania Warszawskiego, obecnie zaś współkształtowaniem programu i działalności Instytutu Pamięci Narodowej. Efektem tych inspiracji było kilka publikacji oraz udział w licznych konferencjach, seminariach oraz panelach dyskusyjnych poświęconych różnym aspektom związku historii z polityką, pamięcią zbiorową i tożsamością.

Studia ekonomiczne, które ukończyłem w Szkole Głównej Handlowej, wpłynęły z kolei na wytworzenie kolejnego pola zainteresowań naukowych, obejmującego kwestie gospodarcze w kontekście politycznym i międzynarodowym. Najważniejszą publikacją w tym zakresie jest tekst „Kryzys euro – wierzchołek góry lodowej” w książce „Kryzys Unii Europejskiej”. Główną myślą, którą w nim zawarłem (poddaną wcześniej krytycznej debacie podczas konferencji międzynarodowej), jest teza, że kryzys, z którym obecnie mamy do czynienia nie jest jedynie problemem wspólnej waluty europejskiej, lecz emanacją głębokiego, strukturalnego kryzysu światowego systemu walutowego, związanego z gigantyczną i wielopiętrową kreacją pieniądza. W tej sytuacji musiał on szczególnie mocno dotknąć walutę sztuczną, słabą, wytworzoną na polityczne zamówienie, nie wynikającą z naturalnych procesów gospodarczych, czyli euro.

Drugim istotnym efektem prac na pograniczu stosunków międzynarodowych i ekonomii jest koncepcja stworzenia Indeksu Suwerenności Gospodarczej (*Economic Sovereignty Index, ESI*), której jestem autorem, a która została zaprezentowana i poddana krytycznej debacie przez grono ekspertów z różnych dziedzin. Projekt ten obejmuje wprowadzenie do obiegu naukowego pojęcia „suwerenności gospodarczej” (pojawiającego się dotychczas sporadycznie i niemającego precyzyjnej definicji) a następnie wprowadzenie miary i zaproponowanie sposobu jej wyznaczania.

Swoje zainteresowania badawcze przedstawione powyżej rozwijam również poprzez aktywny udział w licznych konferencjach naukowych i popularno-naukowych. Od 2006 roku (momentu obrony pracy doktorskiej) wygłosiłem 28 referatów na konferencjach krajowych i zagranicznych, w wielu dalszych brałem udział jako dyskutant, panelista lub prowadzący.

Brałem także aktywny udział w organizacji kilku konferencji międzynarodowych, współtworząc ich założenia, program oraz dobierając zaproszonych gości. Sam, będąc zapraszany na liczne konferencje staram się wybierać te, które dają nadzieję, że poszerzą również moją wiedzę, pozwolą na spotkanie z badaczami tematów, które są dla mnie interesujące, unikam zaś „turystyki konferencyjnej”. Dlatego również ich spis można byłoby ułożyć według trzech zasadniczych tematów przedstawionych powyżej, jako budzących moje zainteresowanie – Grupa Wyszehradzka i państwa do niej należące, polityka historyczna oraz gospodarka w skali makro i na arenie międzynarodowej.

Do szczególnie interesujących i inspirujących zaliczyłbym bez wątpienia współpracę przy organizacji, a następnie bardzo aktywny udział (wygłoszenie referatu, prowadzenie dwóch paneli, godzinna rozmowa telewizyjna) w konferencji „My Hero, Your Enemy: Listening to Understand”. Łączyła ona kwestie wyszehradzkie z zagadnieniami z pola polityki pamięci, jednocześnie czyniła to w sposób nieszablonowy – wybrane postaci ważne dla dziejów dwóch spośród krajów wyszehradzkich (których percepcja w obu jest diametralnie odmienna) były prezentowane w dwóch referatach (w ujęciu „pro” i „contra”) przez naukowców z danych państw. Niestety, do dnia dzisiejszego nie ukazała się publikacja będąca pokłosiem tego spotkania.

W swoich referatach sięgam nieraz po niekonwencjonalne metody zaprezentowania swoich tez – tak było m.in. na konferencji zorganizowanej w Bratysławie z okazji 20-lecia niepodległości Słowacji. Ponieważ wcześniej wielokrotnie prezentowałem wyniki swoich badań w tym zakresie (w tym w pracy doktorskiej), tym razem główną tezę (bardzo głębokie przyczyny rozwiązania federacji i brak możliwości jej uratowania przez elity polityczne) przedstawiłem w sposób *au rebours* – przedstawiając historię alternatywną, jaka mogłaby się wydarzyć po zorganizowaniu referendum w sprawie podziału Czechosłowacji. Swoje tezy przedstawiłem odczytując fragmenty fikcyjnych dzienników prowadzonych równoległe przez Czecha i Słowaka, z odmiennych perspektyw opisujących sytuację w obu republikach. Sala, początkowo zaskoczona, dość szybko bardzo pozytywnie zareagowała na narzuconą konwencję.

W swojej pracy naukowej staram się nie ograniczać do publikowania efektów badań w periodykach i książkach oraz ich prezentacji na konferencjach i sympozjach. W miarę

możliwości staram się prowadzić także działalność dydaktyczną – w Collegium Civitas siedmiokrotnie prowadziłem przedmiot „Europa Środkowa we współczesnym świecie”, dwukrotnie zaś „Pamięć i polityka”. Każdy z tych przedmiotów był wykładem fakultatywnym, wolnego wyboru, a zatem studenci sami decydowali o ich uruchomieniu. Za każdym razem w przeprowadzanej wśród nich ankiecie oceny moich zajęć były znacząco powyżej średniej dla wykładowców uczelni w danym semestrze. W tym czasie wypromowałem również 6 magistrantów, z których każdy na dyplomie uzyskał ocenę bardzo dobrą.

Popularyzacja dorobku polskiej nauki zagranicą stanowi istotną część moich działań w tym zakresie. Do największych osiągnięć w tym zakresie zaliczam przygotowanie wystawy „Warschauer Aufstand 1944” w Berlinie. Ekspozycja została zaprezentowana w prestiżowym miejscu w sercu stolicy Niemiec, prezydenci obu państw objęli ją patronatem oraz uczestniczyli w jej otwarciu. Przemówienie Joachima Gaucka, prezydenta Niemiec, wygłoszone z tej okazji było ważnym wydarzeniem w relacjach polsko-niemieckich. Wystawa odbiła się szerokim echem w mediach polskich i niemieckich (czołowa kolumna z fotografią we „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, liczne dalsze informacje w prasie, radiu i telewizji) oraz cieszyła olbrzymim zainteresowaniem widzów – w ciągu trzech miesięcy obejrzało ją ponad ćwierć miliona widzów.

Dużym sukcesem, ale dla mnie osobiście – ze względu na szczególne miejsce – również wielkim zobowiązaniem, była realizacja wystawy „Polacy na frontach II wojny światowej” prezentowanej od 2008 roku w placówce poświęconej „Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej” w Charkowie. Ekspozycja ta miała charakter stały i fakt, że przez kolejnych kilka lat wszystkie wycieczki szkolne odwiedzające to muzeum miały okazję poznać rolę Polski w dziejach II wojny światowej, zwłaszcza w miejscu tak nieodległym od jednego z miejsc kaźni katyńskiej, jest po dziś dzień powodem do satysfakcji.

Efektem mojej działalności o charakterze międzynarodowym był udział w procesie powołania do życia Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia, instytucji stawiającej sobie za cel współpracę na rzecz poszerzenia wiedzy na temat reżimów totalitarnych i upamiętnienia ich ofiar. Na spotkaniu założycielskim, które odbyło się podczas szczytu premierów państw Grupy Wyszehradzkiej w 2011 roku w Pradze, zostałem w powszechnym głosowaniu 21 członków-założycieli nowo powstałej instytucji wybrany członkiem pięcioosobowej Rady

Wykonawczej, po dwóch latach niemal jednogłośnie wybór ten został powtórzony. Obecnie w skład Platformy wchodzi 48 instytucji z kilkunastu państw europejskich oraz Kanady i USA. Jako członek ścisłych władz jestem współodpowiedzialny za kształtowanie programu jej działalności – konferencyjnej, wystawienniczej i wydawniczej.

Popularyzacją wiedzy o Powstaniu Warszawskim zajmowałem się przez cały okres pracy w Muzeum Powstania Warszawskiego, czego efektem, oprócz wystaw jest przewodnik po ekspozycji stałej, którego jestem współautorem. Ponieważ jest to muzeum narracyjne, również przewodnik nie jest prostym katalogiem eksponatów lecz zwartą, syntetyczną narracją omawiającą dzieje Powstania w jego całej złożoności – politycznej, międzynarodowej, militarnej i społecznej. Od 2007 roku ukazało się pięć wydań w języku polskim i trzy w angielskim, które rozeszły się w łącznym nakładzie kilkudziesięciu tysięcy egzemplarzy.

Moje doświadczenia i kompetencje popularyzatorskie zostały dość szeroko docenione, czego świadectwo stanowią liczne zaproszenia do współpracy ze strony prestiżowych placówek – jestem lub byłem członkiem rad 3 instytucji ekspozycyjno-edukacyjnych, uczestniczyłem w pracach jury mającego wybrać najlepsze projekty wystawiennicze dla 4 muzeów (raz jako przewodniczący), wykonywałem również ekspertyzy i recenzje na zamówienie podobnych placówek. Do szczególnie istotnych osiągnięć w tym zakresie zaliczyłbym sporządzenie recenzji scenariusza ekspozycji stałej o dziejach Europy Środkowej na zamówienie Muzeum Narodowego w Pradze (placówka przechodzi obecnie gigantyczną przebudowę i tworzy swoje ekspozycje praktycznie od podstaw) oraz napisanie (wraz z trójką współautorów) scenariusza i wszystkich tekstów informacyjnych na część wystawy stałej Europejskiego Centrum Solidarności (ekspozycja poświęcona środkowoeuropejskiej „Jesieni Narodów”). Wiele satysfakcji sprawił mi również udział w pracach jury międzynarodowej nagrody „Paměť národa” („Pamięć narodu”) w jej pierwszym wydaniu międzynarodowym, w którym na specjalnej gali transmitowanej przez telewizje środkowoeuropejskie laureatami zostali: Dana Vargová (Czechy), Manfred Matthies (Niemcy), Anton Srholec (Słowacja), János Kenedi (Węgry) oraz Kornel Morawiecki (Polska).